

Asia: VN/27452/2020

Kysely taloudellisille toimijoille: kokemuksia voimassa olevan julkisuuslain soveltamiseen liittyvistä keskeisistä haasteista ja julkisuuslainsäädännön kehittämistarpeista taloudellisen toiminnan näkökulmasta

Alla on esitetty työryhmän toimeksiannon pohjalta kysymyksiä julkisuusperiaatteen toteutumisesta. Pyydämme arviomaan esitettyjä kysymyksiä ja tuomaan esiin erityisesti oman tai edustamanne tahon toiminnassa havaittuja näkökohtia. Vastaukset kysymyksiin toivotaan muotoiltavan lyhyesti, mutta mahdollisimman konkreettisesti ja selkeästi. Voitte konkretisoida havaintojanne tarvittaessa esimerkkien avulla. Kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse vastata.

1. Onko julkisten tietojen saatavuus sekä mahdollisuus tietojen uudelleenkäyttöön riittävää? Jos ei, niin mitkä ovat nähdäkseenne avoimuuden toteutumisen keskeisimmät esteet?

Henkilöstöpalveluyritysten liitto HPL ry kiittää mahdollisuudesta lausua julkisuuslain kehittämistarpeista. HPL edustaa työnantaja- ja toimialaliittona 370 henkilöstöpalveluyritystä, ja henkilöstöpalveluala tarjoaa vuosittain töitä arviolta 150 000 työntekijälle kattaen lähes kaikki toimialat.

Tietojen käsittelyä koskeva sääntelyn pirstaloituminen on osoittautunut ongelmalliseksi sekä kansalaisten että viranomaisten kannalta. Lisäksi eurooppalainen lainsäädäntö hankaloittaa kokonaisuuden hallintaa.

Voimassa olevassa Julkisuuslaissa säädetään yksilön oikeudesta saada tietonsa paperimuodossa. Tämä ei kuitenkaan ole enää riittävää tietojen saatavuuden ja uudelleenkäytön kannalta. Julkisuuslain uudistamisen yhteydessä olisi tarpeen selvittää, että paperimuodon lisäksi henkilöllä on sama oikeus tietojen saamiseen myös digitaalisessa muodossa.

Keskeinen keino julkisten tietojen saatavuuden ja uudelleenkäytön parantamiseksi olisi edistää henkilön oikeutta saada omat tietonsa siirrettyä viranomaisen hallusta osoittamalleen toiselle viranomaiselle tai muulle kolmannelle taholle avoimen rajapinnan kautta digitaalisessa muodossa (omadata-periaate). Tätä voidaan edistää esim. muuttamalla voimassa olevan Julkisuuslain 12 §:ä (Oikeus saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta) ja 16 §:ä (Asiakirjan antamistavat) siten, että ne mahdollistavat tiedonhallintalain rajapintoja koskevan säännöksen soveltamisen.

2. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutokset toimintaympäristössä parantaneet julkisten tietojen saatavuutta tai aiheuttaneet haasteita julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvatkaa näitä muutoksia.

Edelliseen vastaukseen viitaten haasteita ovat aiheuttaneet erityisesti henkilötietojen siirrettävyyttä koskevan yleissääntelyn puuttuminen ja sääntelyn sirpaloituminen.

Mahdollistamalla lakiuudistuksessa henkilön omien viranomaisrekistereissä olevien tietojen hyödyntäminen koneluetustavasti voidaan esimerkiksi työnhaussa ratkaista monia työllistymiseen ja kohtaantoon liittyviä haasteita.

Käytännön esimerkkinä työnantajana toimiva henkilöstöpalveluyritys ei pysty tällä hetkellä selvittämään, onko sen työllistämällä turvapaikanhakijalla työnteko-oikeus, vaikka työnantajalla on pakottavan lainsäädännön perusteella varmistamiseen velvollisuus. Tilanteen voisi ratkaista esimerkiksi palvelulla, josta työnantaja voisi turvapaikanhakijan valtuuttamana vahvan tunnistautumisen avulla selvittää viranomaisten hallussa olevat, henkilön työnteko-oikeuteen liittyvät tiedot.

3. Liittyykö julkisuuslain ja henkilötietojen suoja koskevien sekä niitä yhteensovittavien (Julkl 16.3 §) säännösten tulkittamiseen mielestänne haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa kokemaanne epäselvyyttä tai epäkohtaa mahdollisimman tarkasti.

Tietosuoja-asetuksen 20. artikla antaa henkilölle oikeuden ladata omia tietojaan joko itselleen tai siirtää tietoja suoraan palvelujen välillä. Artikla velvoittaa tiedon siirrettävyyteen kuitenkin vain silloin, kun henkilötietoja käsitellään joko suostumuksen tai sopimuksen perusteella. Nämä käsittelyn perusteet eivät ole tavanomaisia viranomaistoiminnassa, mikä on johtanut julkishallinnossa epäselvyyteen siinä, miten henkilön tiedollinen itsemääräämisoikeus ja tiedon siirrettävyys tulisi toteuttaa julkisissa palveluissa olevissa rekistereissä.

Henkilön omien tietojen digitaalisen siirrettävyyden mahdollistaminen julkisissa palveluissa tulisi toteuttaa Julkisuuslain uudistamisessa sisällyttämällä lakiin omadata-oikeus seuraavien periaatteiden mukaisesti:

1. Jos kyse on vapaaehtoisesta luovutuksesta, luovutuksen perusteeksi soveltuu suostumus.

2. Jos tietojen luovutus perustuu suostumukseen, tietojen käyttötarkoitusta ei tule lainsäädännöllä rajoittaa.

3. Lainsäädännön pitää mahdollistaa suostumuksen antaminen myös kolmannen osapuolen palvelussa.

4. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

Uudistamisessa tulisi mahdollistaa tietojen luovuttaminen omadata-periaatteiden mukaisesti koneluettavassa muodossa yksilön antamalla suostumuksella. Näin tuettaisiin esim. opiskelijoita, työnhakijoita ja työntekijöitä työnhaussa, nopeutettaisiin rekrytointiprosessia ja parannettaisiin kohtaantoa työelämäpalveluissa.

Mahdollistamalla työnhakijoille omien viranomaisrekistereissä olevien tietojen hyödyntäminen koneluettavasti olisi mahdollista ratkaista monia haasteita liittyen mm. osaamisen tunnistamiseen, työnhakuun, kohtaantoon sekä HR- ja rekrytointiprosessiin.

Omadata-oikeus julkishallinnossa on linjattu myös pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa (s .182): "Turvataan yksilölle mahdollisuudet hallita omia julkisissa palveluissa olevia tietojaan omadata-periaatteen mukaisesti".

Omadata-periaatetta tulisi tarkastella julkisuuslain uudistamisen yhteydessä mahdollisimman laajasti.

Ellimäki Petri
Henkilöstöpalveluyritysten Liitto HPL ry